

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΜΥΚΛΩΝ ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΖΑΣ ΔΑΝΙΗΛ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΥΠΟ
ΤΑΣΟΥ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

I

Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν τῶν προεπαναστατικῶν μέχρι τῶν μετεπαναστατικῶν χρόνων ἀνήκων ὁ μητροπολίτης Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτζᾶς Δανιήλ, τοῦπίκλην Παναγιωτόπουλος, ἐκ Δημητσάνης, δὲν εἶναι τόσοσ γνωστός, ὅσον εἶναι ἄξιος¹. Ἡ δρᾶσις αὐτοῦ καλύπτει μίαν περίοδον ἐθνικῶς ἐνδιαφέρουσαν ἀπὸ πολλῶν πλευρῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἔρευνα διαφωτίζει ἐπαρκῶς σημαντικὰ κεφάλαια τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, ἀναγόμενα εἰς τὰ γράμματα, τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν Ἀγῶνα ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας καὶ τὸν βίον ἐν γένει. Δὲν εἶναι βεβαίως ἐπαρκὲς τὸ ὑπάρχον ὑλικόν, ἐκδεδομένον ἢ ἀνέκδοτον, διὰ τὰ ἀποπειραθῆ τις τὰ βιογραφησῆ τὸν ἔξοχον ἄνδρα τοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπλή συγκέντρωσις τοῦ ἐν λόγῳ ὑλικοῦ, πλὴν τοῦ ὅτι σκιαγραφεῖ ζωηρῶς τὸν Δανιήλ, ἀποτελεῖ εὐρύτερον συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἡρωικῶν χρόνων. Χωρὶς τὰ εἶναι λοιπὸν σύνθεσις ἢ προκειμένη ἐργασία προσφέρει χρησίμους εἰδήσεις, ποῦ καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνδρὸς κατὰ τινὰ τρόπον συντελοῦν τὰ γνωρίσωμεν ἐντονώτερον καὶ τὴν τεταραγμένην ἐποχὴν, ποῦ ἔζησεν ἐκεῖνος, βοηθοῦν τὰ ζήσωμεν ἐγγύτερον.

Ἀρχικῶς ὁ Δανιήλ ἦτο διδάσκαλος καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦτον εἰργάζετο ἀθορυβῶς καὶ ἀποδοτικῶς. Βραδύτερον ἔγινεν ἐπίσκοπος καὶ μητροπολίτης.

1. Ὁ Δανιήλ ἀπησχόλησε πλέον ἢ ἅπαξ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν, ἀλλὰ διὰ βραχυτάτων ἢ ἀνεπαρκῶν ἐργασιῶν. Οὕτω βλ. Περ Γ. Ζερλέντο, Ἡ μητρόπολις Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτσᾶς καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ Πίσσης, Ἐξερῶν καὶ Βελιγρότιδος, ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 19, 21. Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Πολυκάρο, Συνοδινού. Ὁ Τριπόλεως καὶ Ἀμυκλῶν Δανιήλ, «Θεολογία», τόμ. Ζ' (1929), σελ. 124-138 (καὶ ἰδιαιτέρως ἐν ἀνατύπῳ, Ὁ Τριπολιτζᾶς καὶ Ἀμυκλῶν Δανιήλ, ἐν Ἀθήναις 1929, σσ. 16). Πρβλ. καὶ βιβλιοκρισίαν Μήτρ. Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ἰεζεκιήλ, «Θεολογία» τόμ. Ζ' (1929), σελ. 365-367 (ἀνατύπωσις εἰς τὰ τοῦ αὐτοῦ, Ἔργα καὶ ἡμέραι, τόμ. Α', ἐν Βόλῳ 1947, σελ. 223-226). Εἰς τὴν βιβλιοκρισίαν ταύτην περιέχονται μὲν χρήσιμοι παρατηρήσεις, ἀλλὰ καὶ συγχύσεις. Εἰς τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά τὰ περὶ Δανιήλ ἢ πενιχρὰ ἢ ἀνάξια λόγου πρέπει τὰ θεωρηθῆναι, εἰς τὴν ὀρθοσκευτικὴν καὶ Χριστιανικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν μάλιστα δὲν ὑπάρχει κἀν λῆμμα σχετικόν. Ἐπι πλέον βλ. Τάσο, Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ ἐν Γορτυνίᾳ ἐπισκοπὴ Ἀκόβων, Ἀθήναις 1947, σελ. 6-10, (ἀνατύπων ἐκ τοῦ «Γορτυνιακοῦ Ἡμερολογίου» τ. Β' -1947). — Ἀνδρ. Τριανταφύλλου, Ὁ Τριπόλεως Δανιήλ, «Ἱερὸς Σύνδισμος», περ. β', ἔτ. Γ' (ΠΗ'), φ. 240, 1 Μαΐου 1915, σελ. 1-2. — Γ. Π. Κορνοῦτο, Τριπόλεως Δανιήλ, Βασικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. σειρᾶς 44, Τὸ Ἀπομνημόνευμα, Α', Ἀθήναι [1953], σελ. 163-165.

Σώφρων καὶ πολυμαθής, ἐνάρετος καὶ φιλογενής, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἔμελλε νὰ διαδραματίσῃ ἓνα δύσκολον ρόλον μέσα εἰς τὰς συγκρούσεις καὶ τὰ πάθη, τὸν ρόλον τοῦ συμφιλιωτοῦ τῶν δισταμένων ἀπόψεων¹. Φυλακισθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν προκρίτων καὶ ἀρχιερέων πολλὰ ὑπέφερεν ἀλλ' ἐπέζησε, διὰ νὰ περιγράψῃ ἑμμέτρως τὰ δεινὰ τῆς οἰκτρᾶς εἰρκτῆς. Ἄν καὶ ὁ σύνδεσμός του μὲ τὴν οἰκογένειαν τῶν Δεληγιανναίων ἦτο στενότατος, δὲν ἐπηρεάζετο ἕνεκα τούτου καὶ εἶχεν ἐπισύρει τὸν σεβασμὸν καὶ τῶν ἀντιθέτων καὶ πάντων τῶν ἀγωνιστῶν. Ἡγετικὸν ρόλον δὲν προώρισεν εἰς τὸν Δανιὴλ ἢ μοῖρα. Ἄλλὰ τοιοῦτον δὲν εἶχεν ἐπιφυλάξει οὔτε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Γερμανὸν Παλ. Πατρῶν κατὰ τὴν πορείαν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Ἔδωκεν ἕμως «παρῶν» μετ' αὐτοῦ εἰς κρίσιμους στιγμὰς. Ὅτι ἀμφοτέρω ἦσαν φιλικὸι οὐδεμία ἀμφιβολία χωρεῖ². Ὁ Δανιὴλ ἐμνήθη ὑπὸ τοῦ Κανέλου Παπαγιαννοπούλου (τοῦ Δεληγιάννη).

Ὁ θάνατος εὔρε τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἄνδρα τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1831 ἐν Τριπόλει. Μέρος τοῦ προσωπικοῦ του ἀρχείου εἶχε περιέλθει εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις συμβολαιογράφον ἀνεψιὸν του Γ. Ι. Παπούλαν καὶ οὗτος τὸ κατέθεσεν ἢ ἐπώλησεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, ὅπου καὶ εὑρίσκεται. Τοῦτο δὲν περικλείει μόνον τοπικὸν ἐνδιαφέρον. Ἴσως τὸ τοπικὸν ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ὀλιγώτερον. Τὸ ἀρχεῖον τοῦ Δανιὴλ ἀποτελεῖ σελίδας τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκδίδομεν αὐτὸ περαιτέρω μετ' ἄλλων τινῶν ἐγγράφων, ἀφοῦ ἐν τῇ προτασσομένη εἰσαγωγῇ ἀντλήσωμεν ἐξ αὐτοῦ ὅσας εἰδήσεις κρίνομεν χρήσιμους, ὡς ἱστορικὴν κυρίως ὕλην πρώτης χειρός. Ἐν τέλει ἐπανεκδίδομεν τοὺς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους τοῦ Δανιὴλ, δι' ὧν ἀποκαλύπτεται τὸ καλλιεργημένον αὐτοῦ πνεῦμα, ἵνα ὑπάρχῃ συγκεντρωμένον τὸ πρὸς τὸν ἄνδρα σχετικὸν ὕλικόν, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ στιχοῦργημα εἶναι ἄγνωστον εἰς τὸ δυσπρόσιτον περιοδικόν, ὅπου ἀρχικῶς ἐξεδόθη, οὐχὶ δ' ὀλιγώτερον καὶ εἰς τὴν β' ἐκδοσίν του, τὴν πληρεστέραν.

Πότε ἐγενήθη ἀκριβῶς ὁ Δανιὴλ δὲν γνωρίζομεν. Κρίνοντας ἕμως ἐκ τοῦ θανάτου του καὶ δι' ἄλλων συνδυασμῶν πιστεύομεν ὅτι ἦτο σύγχρονος ἢ ἴσως καὶ κατὰ τι πρεσβύτερος τοῦ Παλ. Πατρῶν Γερμανοῦ, γεννηθέντος τὸ ἔτος 1771³. Τὸ κατὰ κόσμον ὄνομα τοῦ Δανιὴλ ἦτο Διαμαντής, ὁ δὲ πατήρ του Ἀνδρέας ἦτο πιθανώτατα ἱερεὺς ἐν Δημητσάνῃ, τοῦτον ἕμως φαίνεται ὅτι ἐνωρὶς ἤρπασεν ὁ θάνατος. Βραδύτερον ὁ Διαμαντής κατὰκει ὁμοῦ μετὰ τῆς

1. Ἐχρησίμευσεν ὡς μεσάζων εἰς τὰ μαλώματα τῶν καπεταναίων Κολοκοτρώνη, Πλαπούτα καὶ λοιπῶν Καρυτινῶν, καὶ τῶν Δεληγιανναίων, διότι καὶ τὰ δύο μέρη τὸν ἐσέβοντο καὶ ἤκουον τὰς συμβουλὰς του καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐμπόδισε πολλὰ κακὰ καὶ αἱματοχυσίαν». Φωτίου Χρυσανθοπούλου ἢ Φωτάκου, Βίοι Πελοποννησίων ἀνδρῶν καὶ τῶν ἐξωθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐλθόντων, ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 309.

2. Βαλ. Γ. Μῆξα, Οἱ φιλικοί, Ἀθήναι 1937, σελ. 23,72.

3. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Μελέτη περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ἐν Ἀθήναις 1916, σελ. 1.

μητρός του εἰς τὴν γορτυνιακὴν κώμην Λαγκαδιά¹, προσληφθεὶς ἴσως ἀρχικῶς οἰκοδιδάσκαλος τῆς μεγάλως ἰσχυροῦσης οἰκογενείας Παπαγιαννοπούλου², ὡς ἐκαλεῖτο ἐπισημότερον προεπαναστατικῶς ἢ οἰκογένεια Δελη-

1. Εἰς πατριαρχικὸν γράμμα Νεοφύτου Β' τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1611, ἀφορῶν εἰς τὴν πατριαρχικὴν Ἐξαρχίαν τῆς Ἀκοβας, μνημονεύονται δύο πατριαρχικά χωρία, ὁ Ἀτσίχωλος, καὶ τοῦ Λαγκαδά. Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ὁ Στασιὸς τῆς Ἀκοβας καὶ ἡ οἰκογένεια Λαμπαρδοπούλου τῆς Δημητσάνης, «Ἑλληνικά», τόμ. ΙΓ' (1953-54), σελ. 134-135. Ἐκ τοῦ κατὰ γενικὴν ἐκφερομένου τοῦτου τοπωνυμίου, ὡς συμβαίνει καὶ μετὰ τὸ γειτονικὸν χωρίον τοῦ Γαλατᾶ, εἰκάζομεν ὅτι πρόκειται περὶ βυζαντινῶν κτίσματος, ὑπερδύως κοινὸν μόνον ὄνομα φαίνεται νὰ ἔχη πρὸς τὰ σημερινὰ καὶ ἀσφαλῶς τὰ προεπαναστατικά Λαγκαδία, προελθόντα ἴσως ἐξ ἐκείνου τοῦ Λαγκαδά, τοῦ ὁποῦοι τὴν ἀκριβῆ θέσιν καὶ ἔκτασιν δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν. Εἰς τοῦτο ἐμποδιζόμεθα ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ σημερινὰ Λαγκαδία δὲν ἀριθμοῦν βίον παλαιότερον τῶν δύο αἰώνων καὶ δὲν διασώζουσι εἰμὴ μόνον προεπαναστατικά κτίσματα. Βεβαίως οἱ Λαγκαδηνοὶ διακρίνονται ἐκ χρόνων παλαιῶν ὡς κτίσται καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι διαρκῶς ἀνακαινίζοντες τὰς παλαιὰς οἰκίας καὶ οἰκοδομοῦντες νέας ἠφάνισαν τὰ ἔχνη τῆς προτέρας ζωῆς τῆς πατρίδος των. Εἶναι ἐν τούτοις τόσον ἐκτεταμένη ἡ κώμη καὶ λείπει ἐξ αὐτῆς καὶ πᾶν ἔχνος παλαιότερου κτίσματος, ἀκόμη συμβαίνει νὰ καταριθμῆ ἀρκετοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς μαρτυρουμένους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὥστε νὰ μὴ μὲν καμία ἀμφιβολία ὅτι δὲν κατέχει τὴν θέσιν τοῦ Λαγκαδά τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, τοῦ καὶ ἀσφαλῶς πολὺ παλαιότερου. Ἐξ ἄλλου πρὸ τῶν Λαγκαδίων ὑπῆρχον δύο ἄλλαι περὶ αὐτὰ ἀκμάζουσαι κῶμαι, μὴ ἐπιτρέπουσαι τὴν ὑπαρξίν καὶ τρίτης εἰς τὸν αὐτὸν σχεδὸν χώρον. Εἶναι αὗται ἡ Ἀρβιτζα καὶ ἡ Δρατῖνα, ἐκ πολλῶν πηγῶν γνωσταί, ὑπαγόμεναι εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Δημητσάνης καὶ μνημονεύμεναι εἰς πίνακα τοῦ ἔτους 1718. Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης καὶ Ἀργυροκάστρου, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν», τόμ. Κ' (1950), σελ. 220. Ἦδη μέχρι σήμερον εἰς ἀπόστασιν μέχρις ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῆς κεντρικῆς πλατείας τῶν Λαγκαδίων ἐπὶ τοῦ ΝΑ ὑψώματος εὐρίσκονται λείψανα παλαιώτερον οἰκοδομημάτων καὶ ἡ θέσις καλεῖται Δρατῖνα, εἰς ἀπόστασιν δὲ μιᾶς περιπτου ὥρας Β τῶν Λαγκαδίων σώζεται τὸ τοπωνύμιον Ἀρβιτζα, καὶ κατὰ χώραν διακρίνονται ἐρείπια κτισμάτων. Κατὰ ταῦτα, τὰ Λαγκαδία συνωκίσθησαν μετὰ τὴν παρακμὴν τῶν δύο τούτων πολισμάτων, πιθανώτατα μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἰς τοὺς κύκλους τῶν θρύλων λοιπὸν πρέπει νὰ προσγραφῶν τὰ περὶ ὑπάρξεως τῶν σημερινῶν Λαγκαδίων ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Φραγκοκρατίας ἢ καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἄλωσιν χρόνους, περὶ ὧν βλ. Βασ. Ι. Τσαφάρᾶ, Λαγκαδία, Ἀθήναι 1937, σελ. 23 κέξ. Δυσκόλως δύναται νὰ διακριθῆ ὁ ἱστορικὸς πυρὴν καὶ εἰς τὰ μυθεύματα τοῦ Χαραλάμπους Ἀναγνώστη Δεληγιάννη. Βλ. Στ. Χ. Σκοπέτεα, Γενεαλογικὰ Δεληγιανναίων, Συναρισμὸς τῶν Λαγκαδίων, «Γορτυνιακὸν Ἡμερολόγιον», τευχ. Δ' (1949), σελ. 59 κέξ. Ἐξ ἄλλου ὑπὸ τοῦ Ν. Α. Βεῆ, Ἡ Τρίπολις πρὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐν Ἀθήναις 1907, σελ. 14 (ἀνατύπωσις μετὰ προσθηκῶν ἐκ τῆς «Ἀθηναίς», τόμ. ΙΗ') ὑποστηρίζεται ὅτι τὰ Λαγκαδία συνωκίσθησαν ὑπὸ ἐλληνικῶν ἢ ἐξηλληνισμένων πληθυσμῶν κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἀλβανῶν. Ἄν τοῦτο ἀληθεύῃ, ὁ ἀναγάγωμεν εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶνα τὴν ἀρχὴν τοῦ παλαιοῦ Λαγκαδά.

2. Καν. Δεληγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Α', Ἀθήναι [1957], σελ. 27, ὅπου «...ἐκεῖ εἰς Λαγκαδία ἐδιδάχθη καὶ μικρὰ τινα μαθήματα ἐκ τοῦ σχολείου τῆς Δημητσάνης παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀκόβων Δανιὴλ, προβιβασθέντος ἔπειτα μητροπολίτου Τριπολιτσᾶς, ὑπάρχοντος κατ' ἀρχὰς οἰκοδιδασκάλου τῆς οἰκογενείας μας, τὸν ὁποῖον προῆξεν ὁ πατὴρ μας εἰς αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν θέσιν». Πρβλ. καὶ σελ. 74.

γιάννη, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἰδρύσας τὸ σχολεῖον Λαγκαδίων, ποῦ ἀσφαλῶς αὐτὸς ἀνέδειξε, διδάσκων ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν¹.

Γνωρίζομεν δύο ἀδελφοὺς τοῦ Δανιήλ. Τούτων ὁ Γεώργιος, κατὰ χώραν διαμένων, ἀπέθανε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1819, καταλιπὼν οἰκογένειαν ὑπὸ τὴν φροντίδα τοῦ Δανιήλ². Ὁ ἕτερος ἦτο μοναχὸς, Μιχαὴλ καλούμενος, κατὰ τὸ 1815 δὲ διέμενε εἰς Ἅγιον Ὄρος³. Εἶχε καὶ ἀδελφὰς ὁ Δανιήλ, πρεσβυτέρας αὐτοῦ τὴν ἡλικίαν, ἐγκαίρως δὲ ἀποκατασταθεῖσας ἐν Δημητσάνῃ, ἴσως περισσοτέρας τῆς μιᾶς. Τοῦτο συμπεραίνομεν, διότι κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Δανιήλ τὸ 1831 ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν κληρονόμων πολλοὶ ἀνεψιοὶ καὶ ἀνεψιογαμβροί, προερχόμενοι εἴτ' ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου, εἴτ' ἐκ τινος ἀδελφῆς του. Χαρακτηριστικὸν πάντως εἶναι, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν οὐδεὶς ἔφερε τὸ ἐπώνυμον Παναγιωτόπουλος, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἴσως ὁ ἀποθανὼν ἀδελφὸς τοῦ Δανιήλ Γεώργιος δὲν κατέλιπε ἀρρενα τέκνα.

Διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαὴλ ἐξ Ἁγίου Ὄρους ὁ ἐκεῖ διατρίβων ἐξόριστος πατριάρχης Γρηγόριος Ε' εἶχεν ἀποστείλει πρὸς τὸν Δανιήλ τὸ 1815 βιβλία τινά, φιλοφρόνως φερόμενος ἐναντι στενοῦ συγγενοῦς καὶ τὸ διδασκαλικὸν αὐτοῦ ἔργον ἐπιβοηθῶν⁴. Προηγουμένως, κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Δανιήλ

1. Τρ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1936, σελ. 356-358. Ὁ Εὐαγγελίδης, παρασυρόμενος ἐκ τοῦ τίτλου τῆς ἐπισκοπῆς Ἀκόβων, ἦν τὸ 1814 κατέλαβεν ὁ Δανιήλ, ἀναγράφει σχολεῖον Ἀκόβων με διδάσκαλον τὸν Δανιήλ πάλιν, τὸν ὅποιον ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ 1806-1814 θέλει διδάσκοντα εἰς Λαγκαδία, διότι τὸ 1814 νομίζει ὅτι προήχθη εἰς μητροπολίτην Τριπολιτσᾶς.

2. Κατωτέρω, ἔγγραφον ὑπ' ἀριθ. 19, ἦτοι Φ. Σιλαϊδοπούλου, ἐκ Σμύρνης 25 Φεβρ. 1819, φιλικὴ καὶ παρομυθητικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Δανιήλ Ἀκόβων, ἐκφράζουσα τὴν θλίψιν τοῦ γράφοντος διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου, μεθ' οὗ καὶ ἐκεῖνος ἀδελφικῶς συνεδέετο.

3. Ἐγγραφον, ὑπ' ἀριθ. 6, ἦτοι ἐπιστολὴ τοῦ Ἀκόβων Δανιήλ ἐκ Λαγκαδίων 20 Μαΐου 1815, πρὸς τὸν εἰς Ἅγιον Ὄρος Γρηγόριον Ε'.

4. Θὰ ἦτο πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ ἐσημείωνεν ὁ Δανιήλ τοὺς τίτλους τῶν ληφθέντων βιβλίων (ἔγγραφον, ὑπ' ἀριθ. 6). Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁμοίως 1815 εἶγεν ἐκτυπωθῆ ἐν Τρογέστῳ ἡ λεγομένη Ἱερὰ Διήγησις, συλλεχθεῖσα μὲν παρὰ τινος Ἀδελφοῦ, ἡσυχάζοντος ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει, ἀναθεωρηθεῖσα δὲ ἐπιδιορθωθεῖσα καὶ ἀξία τύποις ἐκδοθῆναι κριθεῖσα παρὰ τε τοῦ παναγιωτάτου πρῶην οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Γρηγορίου καὶ παρ' ἄλλων ἐλλογίμων ἀνδρῶν, εἰς σχ. 4ο. Βλ. Δ η μ. Σ. Γ κ ι ν η καὶ Β α λ. Γ. Μ έ ξ α, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1939, σελ. 138, ἀριθ. 855. Εἶναι πιθανὸν τὸ βιβλίον τοῦτο νὰ ἦτο ἐν τῶν ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου ἀποσταλέντων πρὸς τὸν Δανιήλ. Ἐξ ἄλλου ἐκ τοῦ ἐν ΚΠόλει πατριαρχικοῦ τυπογραφείου ἐξεδόθη τὸ 1807 εἰς σχ. 4ο μικρὸν ἢ γνωστὴ ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Ε' Ἐξήγησις τῶν κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν ἀναγνωσμάτων... μεταφρασθέντων ἐκ τῶν θείων ποιημάτων τοῦ... Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (Γ κ ι ν η-Μ έ ξ α, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 76-77, ἀριθ. 461). Καὶ τοῦ βιβλίου τούτου πιθανῶς ἀντίτυπον ἀπέστειλεν ὁ Γρηγόριος Ἀκόμη, κατὰ τὸ 1815 ἐξεδόθησαν τρία βιβλία, φιλοπονηθέντα καὶ μετὰ ἐξηγήσεων εἰς τὸ ἀπλοῦν ὑπὸ τοῦ λογιωτάτου διδασκάλου Δαμασκηνοῦ ἱερομονάχου παπα-Παναγιωτοπούλου,

εἰς ΚΠολιν διὰ τὴν χειροτονίαν του, ὁ Γρηγόριος εἶχεν ἀποστείλει πρὸς τὴν εἰς Λαγκάδια μητέρα τοῦ νέου ἀρχιερέως καὶ θείαν ιδιικήν του 50 γρόσια, διὰ τοῦ Χατζη-Αγαπίου Λεονάρδου¹. Τώρα εἶναι γερόντισσα ἡ μητέρα τοῦ Δανιὴλ καὶ κληνῆρης, ἀλλ' εὐχεται ὑπὲρ τοῦ Γρηγορίου. Περὶ τῆς ὑπαρχούσης συγγενείας μεταξὺ πατριάρχου καὶ Ἀκόβων Δανιὴλ ἔκαμνεν ὁ πρῶτος λόγον πρὸς τὸν Δέρκων Γρηγόριον, τὸ τρίτον κατέχων τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, τὸ 1819, ὅτ' ἐπεθύμει ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν Δανιὴλ εἰς μεγαλυτέραν ἐπαρχίαν². Ζήτημα εἶναι, ἂν οἱ δύο οὗτοι συγγενεῖς ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες συνητηθήσων ποτέ.

Λεπτομερείας περὶ τῆς παιδείσεως τοῦ Δανιὴλ καὶ τῆς παιδικῆς ἢ τῆς ἐφηβικῆς αὐτοῦ ἡλικίας δὲν γνωρίζομεν μετ' ἀσφαλείας. Ἄν, ὡς ὑποθέτομεν, ἐγεννήθῃ ὁ Διαμαντῆς περὶ τὸ 1765, δὲν εἶχε περιθώριον χρόνον, διὰ νὰ φοιτήσῃ εἰς τὴν Σχολὴν Δημητσάνης κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς λειτουργίας αὐτῆς, διότι αὕτη ἰδρυθεῖσα τὸ 1764 διέκοψε τὰς ἐργασίας αὐτῆς μετὰ τὰ Ὀρλωφικά καὶ ἀρχίζει νὰ ἐπαναλειτουργῇ ἀπὸ τοῦ 1780. Ἴσως ἐν τῷ μεταξὺ ὁ νεαρὸς Διαμαντῆς νὰ προσῆλθεν εἰς μίαν τῶν μονῶν Δημητσάνης³, ὅπου καὶ νὰ ἐδιδάχθῃ τὰ πρῶτα γράμματα, μετὰ τὴν ἀνασύστασιν δὲ τῆς Σχολῆς τῆς πατρίδος του νὰ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ νεωτέρῳ Ἀγαπίῳ, ποῦ διηύθυνε τὴν Σχολὴν ἀπὸ τοῦ 1781, διαδεχθεὶς τὸν πρεσβύτερον ὁμώνυμόν του, τὸν Χατζη-Αγάπιον⁴. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου ὁ Δανιὴλ ἐγνωρίζετο καὶ ἐσχετιζέτο. Ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς φοιτήσεως καὶ μελέτης κατὰ τὴν ἀκολουθήσασαν δεκαετίαν ὁ μαθητῆς Διαμαντῆς ἐξήρχετο ἱκανὸς νὰ διδάξῃ πλέον. Διὰ νὰ προσ-

Πελοποννησίου, τοῦ ἐκ Δημητσάνης, ὅστις δάφνας ἐκδοτικὰς εἶχε δρέψει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1802, διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐρμηνείας τῆς Γραμματικῆς τοῦ Θεοδ. Γαζῆ ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ λεγομένου Θησαυροῦ νέου ἀφ' ἐτέρου. Βλ. Γ κ ι ν η - Μ έ ξ α, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 114, 172, 832, 833, 841, 848. Ποία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο συνεπωνύμων, Δανιὴλ καὶ Δαμασκηνόυ, δὲν γνωρίζομεν.

1. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 6. Ἡ δὲ γένος Παναγιωτοπούλου ἦτο ἡ μητέρα τοῦ Γρηγορίου.

2. Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 20, ἦτοι ἐπιστολὴ τοῦ Δέρκων Γρηγορίου πρὸς τὸν Ἀκόβων Δανιὴλ, ἀπὸ 23 Μαΐου 1819, ὅπου ἀναφέρει ὅτι ὁ πατριάρχης Γρηγόριος τὰς εισηγήσεις του περὶ βελτιώσεως τῆς θέσεως τοῦ Δανιὴλ «προσεκτικῶς ἤκουσε καὶ ἐναποφήνας τὴν μεταξὺ σας συγγένειαν, ἐν ἀγνοίᾳ ἐς δεῦρο ἡμῖν οὔσαν, ἀπεκρίνατό μοι ὅτι εὐμενέστατα...».

3. Γνωστῆς οὔσης τῆς ἐκπαιδευτικῆς παραδόσεως τῆς μονῆς Φιλοσόφου, τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὴν ἀλβανικὴν λαίλαπα τῆς δεκαετίας 1770-1780 ἐλειτοῦργησεν ἐκ νέου ἐκεῖ σχολεῖον ἀνεπίσημον καθίσταται ἀναπόφευκτον. Ἐξ ἄλλου, ἐπίδοσιν περὶ τὰ γράμματα ἔχει σημειώσει εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἡ μονὴ τῆς Αἰμυαλοῦς. Ἀκριβῶς ὡς Α ἰ μ α λ ἰ τ η ν χαρακτηρίζει τὸν Δανιὴλ ὁ ἀνεψιὸς του Γ. Ι. Η α π ο ὕ λ α ς, πρέπει δὲ νὰ σημαίῃ τοῦτο, ὅτι κατὰ τινὰ περίοδον ὁ Διαμαντῆς διετέλεσε δόκιμος εἰς τὴν ἐν λόγῳ μονήν, ἄλλῃ δὲ περίοδος δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὴν παροῦσαν, ἦτοι πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Λαγκάδια. Καὶ ἡ ἀναχώρησις ἐκ Δημητσάνης τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν τυχὸν πρόθεσιν νὰ γίνῃ μοναχὸς ἀπὸ τότε. Βλ. Γ ε ρ μ α ν ο ὕ Παλ. Πατρῶν, Ἀπομνημονεύματα, ἐκδ. γ', ἐν Ἀθήναις 1900, σελ. 205 (ἐπιλεγόμενα τοῦ ἐκδότου Γ. Παπούλα).

4. [Ε ὕ θ. Κ α σ τ ὀ ρ χ η], Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ περὶ τῶν καθιδρυτῶν καὶ τῶν πρώτων αὐτῆς διδασκάλων, ἐν Ἀθήναις 1847, σελ. 16 κέξ.

φέρη τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὴν τροφὸν του Σχολὴν τῆς γενετείρας δὲν καθίστατο δυνατὸν. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ αὐτός, ὅπως συνέβη καὶ μὲ ἄλλους συμμαθητάς του, ποὺ ἢ ἤχθησαν πρὸς διάφορα ὄμορα ἢ ἀπόμακρα μέρη καὶ ἴδρυσαν σχολεῖα, ἢ κατηθύνθησαν πρὸς μεγάλα παιδευτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ κέντρα, οἷον Ἱεροσόλυμα, Ἁγιὸν Ὅρος κλπ.

Πρὸς στιγμὴν ὁ Διαμαντῆς ἐταλαντεύθη. Φαίνεται, ὅτι μετὰ τινος συμμαθητοῦ του, τοῦ μετὰ ταῦτα διακόνου καὶ ἱερομονάχου γενομένου καὶ εἰς Ἱεροσόλυμα διακείμενος Φιλοθέου Παπαγεωργοπούλου¹, ἐπρόκειτο νὰ ἀνχωρήσουν δι' Ἁγίαν Γῆν. Ἄλλ' ἠμποδίσθη πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν συγγενῶν του², προφανῶς διότι ἦτο χρησιμώτερος πλησίον τῆς οικογενείας του, πιθανῶς ἀποφανισθείσης, στερηθείσης δὲ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαήλ, εἴτε τότε εἴτ' ὀλίγον βραδύτερον. Καὶ κατ' ἀνάγκην προσελήφθη οἰκοδιδάσκαλος τῶν Δεληγιανναίων, ἂν ἡ πληροφορία τοῦ Κανέλου Δεληγιάννη εἶναι ἀληθῆς καθ' ὄλου, διότι πιθανὸν νὰ συνέπηξεν ἀρχικῶς οἰκοδιδασκαλεῖον ἐν κυριολεξίᾳ διὰ τὰ παιδιά τῶν Λαγκαδίων ὁμοῦ μετὰ τῶν τέκνων τῆς οικογενείας Δεληγιάννη καὶ τὸ ὑποτυπῶδες ἐκεῖνο γραμματεῖον νὰ ἐξειλίχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς σχολεῖον κανονικόν. Πάντως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀληθεύῃ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Καν. Δεληγιάννη, ὅτι τὸ 1795 ἐλθὼν εἰς Λαγκαδία ὁ Διαμαντῆς ἦτο εἰκοσαετής³.

1. Οὗτος ἐφοίτα ἐν Δημητσάνῃ τὸ ἔτος 1783 ἀκόμη, ἀποφοιτήσας δ' ἐκεῖθεν συμπάρελαβε μαθηματάριον, περιέχον ψυχαγωγικὴν ἐρμηνείαν τῶν ἐν τῇ Σχολῇ διδασκομένων κεμένων, ἀποκείμενον βραδύτερον εἰς Ἱεροσόλυμα. Βλ. Α. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ - Κ ε ρ α μ έ ω ς, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Α', ἐν Πιερουπόλει 1891, σελ. 377.

2. Ἐγγράφα 1 καὶ 2, ἔτι δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Φιλοθέου πρὸς τὸν Δανιήλ, ἐξ Ἱεροσολύμων 11 Ἀπριλίου 1797 καὶ 13 Ἀπριλ. 1805. Τὸν ἐλέγχει ὁ ἐπιστέλλων, διότι δὲν τὸν ἠκολούθησε, διὰ τοιούτων ἀξιοσπουδάστων λόγων: «...ἵνα σοὶ δώῃ ὁ Σωτὴρ σύνεσιν, ὥστε τὸ χεῖρον ἀποβαλὼν ἐκλέξῃς τὸ βέλτιστον.... Ἐγὼ συνεβούλευσά σοι τὸ πρακτέον, ὁ φθόνος καὶ ἡ σὴ βλακεία τὸ ἐναντίον, βαβαὶ τῆς ἀποτυχίας, ἔλαθε φυγῶν ὁ πέρδιξ τὸν Θηρευτὴν... Πιστοῦμαί σε, εἴ γε παρεγένου ἐνταῦθα, λαμπρᾶς ἂν εἶης τυχὼν τῆς τύχης τὸ συναμφότερον... Ἄλλ' ἐρέρωσαν οἱ ἐμποδὼν γεγονότες ἀπειρόκαλοι συγγενεῖς σου, οἱ τὸ κάλλιον σοῦ τάχα προκεκρινότες » (1797). Τὸ δὲ 1805 ἐγράφη ὁ αὐτός: «...Ἄλλ' ὁ φιλότης, δι' ὧν ἐκωλύθη τῆς ἐνταῦθα πορείας καὶ τούτων ἕνεκα ἐπὶ τοσοῦτον ἐνδιατρίψας, αὐθὺς κωλύει περαιτέρω μὴ προελθεῖν, γένοιτ' ἂν κέρδος τῆς σῆς βελτιώσεως καὶ τοῦ τυχεῖν σε αὐτόθι καλλίονος τῆς καταστάσεως...».

3. Καν. Δεληγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Α', σελ. 74, ὅπου λέγει διὰ τὸν πατέρα του, τὸν γνωστὸν Μοραγιάννη, ὅτι «κατάρθωσε καὶ ἐσύστησε σχολεῖον ἑλλητικὸν εἰς τὰ Λαγκαδία», ὅτι «κατὰ τὸ 1795 δι' ἰδίας του δαπάνης ἔκτισε τὸ κατὰ τὸν ἔθνος μετὰ μίαν ἀρκετὴν ποσότητα χρημάτων, ὥστε ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν τῶν κεφαλαίων νὰ πληρώνεται ὁ διδάσκαλος ἢ διδάσκαλοι τοὺς μισθοὺς των καὶ ἐσπούδαζον εἰς αὐτὸ μαθηταί» καὶ ὅτι τέλος «σχολάρχαι διέπρεψαν ὁ Διαμαντῆς Παπαπαναγιωτόπουλος 1795, μαθητῆς τοῦ σχολείου τῆς Δημητσάνης, νέος εἰκοσαετής καὶ χειροτονηθεὶς δι' ἡμῶν 1812 ἀρχιερεὺς...» Ἐνταῦθα διορθωτέα εἶναι ἡ χρονολογία 1812 εἰς 1814. Ὑπὸ τοῦ Τάκτου Χ. Κανδελώρου, Οἱ Δεληγιανναῖοι, ἐν Διαλέξει τῆς Ἑθνικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ΣΠΔΩΒ, ἐν Ἀθήναις [1930], σελ. 223-224, ἐπλάσθη ὄνομα διδασκάλου Λογιωτάτου, πιθανῶς ἐκ τοῦ εἰς τὸν Δανιὴλ ἀποδιδόμενου ἐπιθέτου.

Δεχόμεθα μᾶλλον, ὅτι ἤλθεν ὀλίγον ἐνωρίτερον τοῦ ἔτους τούτου καὶ ἐπλησίαζε τὰ τριάκοντα ἔτη τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἄλλως θὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ ἄτοπον, ὅτι ὁ Δανιὴλ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 56 ἐτῶν τὸ 1831, ἐνῶ μᾶλλον ἦτο κατὰ 10 τοῦλάχιστον ἔτη μεγαλύτερος. Ἐπὶ πλέον ἡ παιδείσις τοῦ ἀνδρός, εὐθύς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς εἰς Λαγκάδια ἐγκαταστάσεώς του μαρτυρουμένη, δὲν ἦτο παιδείσις εἰκοσαετοῦς νέου.

Μὲ τὸν βαρὺν ὄπισμόν του ἀναλαβῶν τὸ εἰς Λαγκάδια παιδευτικὸν ἔργον ὁ Διαμαντῆς ἠὺδοκίμει διαρκῶς. Ἐκ τῶν πρώτων μαθητῶν του ὑπῆρξαν ὁ Κανέλος Δεληγιάννης, γεννηθεὶς τὸ 1780¹, καὶ ὁ βραδύτερον διάκονος καὶ συνδεσμώτης του ἐν Τριπόλει Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλος, γεννηθεὶς τὸ 1785². Ἀμφοτέρων τὸ ἔργον, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν μορφήν, ὅσον καὶ ἂν ὑπολογί-σωμεν τὴν ἐν τῷ μεταξύ κτηθεῖσαν πείραν, μαρτυρεῖ ὅτι ὁ διδάσκαλός των λίαν ἐπιμελῶς ἠσχολεῖτο χάριν τῶν μαθητῶν του. Ἀρκεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν περὶ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον ζῆλον τοῦ ἀνδρός τούτου τὸ γεγονός, ὅτι καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν του εἰς ἐπίσκοπον Ἀκόβων, οὗτος ἐξηκολούθησε νὰ διδάσκῃ καὶ μάλιστα ἐγγράφως ὑπεσχέθη τοῦτο μετὰ τὴν ἐκλογὴν του, κατόπιν συμφωνίας ἀσφαλῶς μὲ τοὺς Δεληγιανναίους, ὑφ' ὧν ὑπεστηρίχθη.

Μαθηταὶ τοῦ Διαμαντῆ ἀποφοιτῶντες ἐκ τοῦ σχολείου Λαγκαδίων καὶ εἰς Ἄγιον Ὄρος ἐγκαταστάντες εἶχον συναποκομίσει εἰς τὸν τόπον τῆς ἀσκή-

1. Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Α', σελ. 27. Τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Δεληγιάννη καταλειφθέντα Ἀπομνημονεύματα, ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς «προβεβηκυῖαν ἡλικίαν», καθὼς δ' ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, χωρὶς πρόθεσιν νὰ ὀμλήσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν συγγενῶν του, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ γράψαντες ἀπαρμόρφωσαν καὶ ἐκμβέβησαν τὴν ἱστορίαν μὲ μυριάς ψευδολογίας» κλπ. Ἐν τούτοις αἱ διακχυροσόμενα προκαταβολικῶς ἀγνὰ αὐταὶ προθέσεις δὲν δικαιώνονται ἐκ τοῦ ἔργου, ἐκδοθέντος εἰς τομίδια τρία ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Γ. Τσουκαλᾶ καὶ υἱοῦ Ἀθῆναι 1957, μὲ εἰσαγωγὴν καὶ σχόλια τοῦ ἐκδότου καὶ ἔχι τοῦ φερομένου ὡς ἐπιμελητοῦ τῆς ἐκδόσεως, πρόλογον δὲ Μ. Μιχαλοπούλου καὶ Β. Τσαφαρᾶ. Ἀναμφισβητήτως ἡ οἰκογένεια Δεληγιάννη πολλὰ προσέφερον εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα καὶ πρὸ αὐτοῦ, Ὅμως τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Κανέλου, γεγραμμένα εἰς ἡλικίαν 74-76 ἐτῶν αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ ἦσαν ἀπηλλαγμένα φανατισμῶν καὶ συμπληρωματικὰ ἢ ἐπανορθωτικὰ τῶν προηγουμένων ἱστοριογράφων, τὸ ἔργον τῶν ὁποίων ὁ Κανέλος τὸ 1854-1856 πού ἔγραψεν αὐτὸς βεβαίως εἶχε γνωρίσει κατὰ τὸ πλεῖστον. Δυστυχῶς ὁ συγγραφεὺς σφοδρῶς ἀντικολοκοτρωνίζει καὶ ὑπερβολικὰ δεληγιαννίζει. Διὰ τοῦτο, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι περιέχει χρησιμωτάτας εἰδήσεις, πολλὰκις ἀγνώστους λεπτομερείας καὶ ἐκ τῆς ἐπαναστατικῆς καὶ τῆς προεπαναστατικῆς περιόδου, τὸ ἔργον πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται μετ' ἐπιφυλάξεων πολλῶν. Ἄν ὑπῆρχον ἐπιστημονικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ ἔργον καὶ σχετικὸν ὑπόμνημα, θὰ διηκούνοον κατὰ πολὺ τὸν ἀναγνώστην καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τοποθετηθῇ κατ' ἀξίαν τὸ ἔργον, πού δὲν εἶναι διὰ δημοσιογραφικὴν ἢ λογοτεχνικὴν κατὰ πρῶτον λόγον χρῆσιν, ἀλλ' ἐπιστημονικὴν κυριώτατα, ἐπομένως καὶ ἡ παρουσίαις ἦτο ἔργον εἰδικοῦ ἐπιστήμονος.

2. Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλου, Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προύχοντες ἐντὸς τῆς ἐν Τριπόλει φυλακῆς ἐν ἔτει 1821, ἐν Ἀθήναις 1852. Τοῦ ἔργου ὑπάρχει β' ἐκδοσις ὑπὸ Ν. Α. Κανδρῆ, ἐν Ἀθήναις 1890 καὶ τρίτη ὑπὸ τοῦ ἐν Τριπόλει Συνδέσμου Φιλοπροόδων «Ο ΠΑΝ», ἐν Ἀθήναις 1926.

σεώς των χειρόγραφα μαθηματάρια, περιέχοντα ἐξηγήσεις εἰς λόγους Ἰσοκράτους, Μ. Βασιλείου κλπ., ὡς καὶ ἄλλας χαρακτηριστικὰς ἐνδείξεις τῆς κατὰ τὰ ἔτη 1799-1806 διδασκαλίας εἰς Λαγκαδία¹. Εἰς μάλιστα μαθητῆς πομπῶδως ἐχαρακτήριζε τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος τοῦ Ἀκαδημῖαν ἐν Λαγκαδίοις, φαινόμενον σύνηθες εἰς τὴν ἀμιλλητικὴν διάθεσιν τῶν τροφίμων τῶν σχολείων τῆς Τουρκοκρατίας, ποικίλους τρόπους ἐκφραστικῶν τῆς περιωπῆς τῶν σχολείων τῶν ἀναζητούντων. Πρὸ πάντων ὅμως χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ περισωθεῖσαι δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Φιλοθέου Παπαγεωργοπούλου, ἀληθῶς λογιῶν ἀνδρὸς ἀποδεικνυομένου, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀντιστοίχου παιδεύσεως τοῦ συμ-μαθητοῦ του μαρτυροῦσαι.

Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ διδασκάλου τῶν Λαγκαδίων φαίνεται δὲν ἦτο ἱκανοποιητικὴ. Αἱ δὲ οἰκογενειακαὶ του ὑποχρεώσεις βαρεῖαι. Δι' αὐτὸν ἡ πενία ὑπῆρξε σύντροφος διὰ βίου, καθὼς δι' ὄλους τοὺς Ἑλληνας πάσης ἐποχῆς. Θὰ διαπιστώσωμεν τοῦτο καὶ περαιτέρω, ἀλλ' ἤδη τὴν 15 Μαΐου τοῦ 1805 συνάπτει ὁ Διαμαντῆς δάνειον 150 φιορινίων Βιέννης, ἀντιστοιχοῦντων πρὸς 213 γρόσια καὶ 30 παράδες, ἀπὸ τὸν ἐν Τεργέστη διαμένοντα ἔμπορον Ἰωάννην Καράκαλλον, υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐκεῖ ἐγκαταστάντος πρώην Μεθώνης Ἀνθίμου, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος τοῦ 1770². Εἰς τίνα σκοπὸν ἐχρησιμοποίησε τὸ ποσὸν τοῦτο ὁ διδάσκαλος Διαμαντῆς δὲν γνωρίζομεν, πάντως ὅμως δι' ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας του. Ἀκριβῶς ἡ πενία καὶ αἱ στερήσεις ἤγαγον τὸν Διαμαντῆν πρὸς λύσιν τοῦ ζωτικῶς του προβλήματος διὰ τοῦ ράσου τῶν κληρικῶν. Ἡ μέχρι τοῦδε πολιτεία του εἰς Λαγκαδία, ἡ μόρφωσίς του, ὁ σεμνὸς καὶ ἱερατικὸς χαρακτήρ του, ἡ γνωριμία του μετὰ τὸν Δέρκων Γρηγόριον, ἡ στενὴ μᾶλλον φιλία τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν καὶ ἡ ὑποστήριξις τῆς οἰκογενείας Δεληγιάννη συνετέλεσαν ἐν ἀθροίσματι εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιερέως καὶ δὴ

1. Σ π. Η. Α ά μ ρ ο υ, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὅρους ἑλληνικῶν κωδικῶν, τόμ. Β', ἐν Κανταβριγία 1900, σελ. 23,96-97. — Τ ρ. Ε ύ α γ γ ε λ ί δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 357, ὀπόθεν Β. Τ σ α φ α ρ ᾶ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 38-39. Π. Γ. Π ε φ ά ν η, Τὰ σχολεῖα τῶν Λαγκαδίων, Ἀθήναι 1958, σελ. 19-21 (λιθόγραφον).

2. Ἐγγράφον ἀπ' ἀριθ. 3. Δὲν εἶναι πρωτότυπον καὶ κατὰ τὴν ἀντιγραφήν ἐκ παραδρομῆς ἐσημειώθη ἐπώνυμον Παπαγιαννόπουλος, ἀντὶ Παπαπαναγιωτόπουλος. Ὁ Ἰωάννης Καράκαλλος, ἀνεψιὸς τοῦ Ἀνθίμου, ἐπισκόπου πρ. Μεθώνης, εἶχεν ἀναλάβει μετὰ τοῦ συμπολίτου του Δημ. Κοντογόνη τὰς δαπάνας τῆς ἐν Τριεστίῳ 1802 ἐκδόσεως τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀντιφώνησις» ἔργου, τοῦ (ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ναθαναὴλ Νεοκαισαρεύς) ὑπὸ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου συγγραφέντος. Βλ. Δ. Γ κ ί ν η - Β. Μ έ ξ α, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 19, ἀριθ. 112. Περὶ τοῦ Ἰ. Καρακάλλου βλ. καὶ Τ ά σ ο υ Ἁ θ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ῦ λ ο υ, Ἄν-θιμος Καράκαλλος, ἐπίσκοπος Μεθώνης, ὁ ἐκ Δημητσάνης καὶ ἡ σωζομένη ἀλληλογραφία αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1953, σελ. 3, ὑποσ. 5. Εἰς τὸν ἐν τῷ τμήματι χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθήκης φάκ. Μ13 ἀπόκειται ἡ διαθήκη τοῦ Ἰ. Καρακάλλου καὶ ἄλλαι τινές περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις. Ἦτο βεβαίως υἱὸς πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Ἀνθίμου καὶ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου του διήρχετο οὗτος εἰς Δημητσάναν, εἰς τὸ μέχρι σήμερον σωζόμενον ἀρχοντικὸν τῆς οἰκογενείας, κείμενον πλησίον τοῦ οἰκογενειακοῦ τῶν Καρακαλάων ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ.

εἰς τὴν κενωθεῖσαν θέσιν τοῦ ἐπισκόπου Ἀκόβων, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιερέως Σιλβέστρου, ἐπισυμβάντα κατὰ Μάιον ἢ Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1814. Ἦτο ἀκόμη τότε λαϊκός, ὡς φαίνεται. Μετέβη εἰς ΚΠολιν, ἐχειροτονήθη διαδοχικῶς διάκονος καὶ πρεσβύτερος καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἐξελέγη ἐπίσκοπος Ἀκόβων, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1814, ἐπὶ πατριάρχου Κυρίλλου Γ' τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως.

Ἡ γνωστὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Φραγκοκρατίας γορτυνιακῆ Ἄκοβα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰ. ἀπαντᾷ ὡς πατριαρχικὴ ἐξαρχία, νέμεται δ' αὐτὴν ἢ ἐκ Δημητσάνης οἰκογένεια Λαμπαρδοπούλου καὶ ἐφεξῆς ἀποκτᾷ πολιτικὴν σημασίαν σπουδαίαν, δι' ἐπιγαμίας δύο σημαντικῶν οἰκογενειῶν Λαμπαρδοπούλου-Στασινού, ἐξ ἧς εἶχε προέλθει ἡ πολιτικὴ ἡγεσία τοῦ Μορέως¹. Ἀναφέρεται βραχείας διαρκείας ἔνωσις τῆς ἐξαρχίας τῆς Ἄκοβας μετὰ τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας κατὰ τὸ ἔτος 1720, τὸ δὲ 1729 παραχώρησις εἰς τὸν Μ. Λογοθέτην. Ἄν καὶ τὰς δύο τελευταίας ταύτας μεταβολὰς δὲν θεωροῦμεν ἀναμφισβητήτους, ἐν τούτοις ἐπέχοντες νὰ κλονίσωμεν τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀσαφῶν εἰδήσεων ἐλλείψει ἐπαρκῶν ἱστορικῶν στοιχείων, δεχόμεθα ὅτι ἡ μὲν προσάρτησις ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λακεδαιμονίας ἐπετράπη ὡς ἀντίδοτον διὰ τὴν μόλις πρὸ διετίας, τὸ 1718, ἀπόσπασιν ἐξ αὐτῆς τῆς Δημητσάνης καὶ τὴν ἀνασύστασιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης², ἡ δὲ προσφορά εἰς τὸν Μ. Λογοθέτην ὅτι ὑπηγορεύθη ἐκ λόγων ἰσχυρᾶς προστασίας τοῦ τελευταίου, μετὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἄκοβα περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μ. Ἐκκλησιάρχου Κριτίου, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένοντο καὶ ἄλλαι μεταβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διάρθρωσιν τῆς περιοχῆς. Ἐννοοῦμεν τὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1727-1747 συγχώνευσιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας, ὅπῃθεν ἡ Δημητσάνα ἀπεσπάσθη πάλιν τὸν Ἰούλιον 1747³ καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πολλοῦ Ἀνανίου, γενομένου τὸ ἔτος 1741 καὶ μᾶλλον πρὸ αὐτοῦ ἐπισκόπου τῆς μικρᾶς λακωνικῆς Καρυουπόλεως. Ὁ Ἀνανίας ἦτο ὁ φυσικώτερος κληρονόμος τῆς Ἄκοβας, διότι προήρχετο ἐκ τοῦ μνημονευθέντος ἀξιόνομος Λαμπαρδοπούλου - Στασινού, τὸ δ' ἐνδιαφέρον του, θρησκευτικὸν καὶ πολιτικόν, ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς κατ' Ἰανουάριον 1741 συναφθείσης συμφωνίας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κριτίου⁴.

Κατὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην, δι' ἣν ὁ Καρυουπόλεως Ἀνανίας μετέβη εἰς ΚΠολιν, διὰ τὸ νὰ εἶναι πλησιόχωρος ἀνέλαβεν οὗτος τὴν ἐν γένει ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐξαρχίας καὶ τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀποστέλλῃ κατ' ἔτος τὰ καθωρι-

1. Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ὁ Στασινός τῆς Ἄκοβας καὶ ἡ οἰκογένεια Λαμπαρδοπούλου τῆς Δημητσάνης, «Ἑλληνικά», τόμ. Π' (1953-54), σελ. 129 κέξ.

2. Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης καὶ Ἀργυροκάστρου, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν», τόμ. Κ' (1950), σελ. 233.

3. Ἀυτόθι, σελ. 235.

4. Τ. Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ὁ Στασινός τῆς Ἄκοβας, σελ. 132-133.

σμένα ἐξαρχικά δικαιώματα πρὸς τὸν διδάσκαλον Κριτίαν, ἦτοι 80 γρόσια καὶ ποσότητα βουτύρου ὡς φιλοδωρίαν. Διαδοχικῶς ὅμως ὁ Ἄνανίας προήχθη τὸ μὲν ἔτος 1747 εἰς ἀρχιεπίσκοπον Δημητσάνης, τὸ δὲ 1750 εἰς μητροπολίτην Λακεδαιμονίας, προφανῶς βοηθούμενος εἰς τὴν ἐξέλιξιν του ταύτην, τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν—,διότι ἀνεδείχθη, ὡς γνωστόν, Σύντυχος—, ὑπὸ τοῦ κατέχοντος τὸ πρῶτον τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον συμπολίτου του ἰσχυροῦ πατριάρχου Κυρίλλου Ε' Καρακάλλου, τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας. Ἄναμφιβόλως ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης, τοῦ μητροπολίτου Λακεδαιμονίας καὶ τοῦ Συντύχου, ὁ Ἄνανίας ἤλεγχεν ὁλόκληρον τὴν Λακεδαίμονα καὶ Ἀρκαδίαν, ταυτὸν εἰπεῖν τὴν καρδίαν τοῦ Μορέως¹.

Μὲ βάσιν τὰ ἀνωτέρω εὐκόλως ἤμπορεῖ νὰ ἐρμηνευθῇ, πῶς ὁ Ἄνανίας παρεχώρησε τὴν Ἄκοβαν τὸ ἔτος 1754, εἰς τὸ ν' ἀποτελέσῃ τὴν βραχύβιον ἀρχιεπισκοπὴν Ζαρνάτας καὶ Ἀκόβων, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδιεφέρετο ὁ ἴδιος ὁ Ἄνανίας κατὰ πρῶτον λόγον καὶ αἱ ἰσχυραὶ πολιτικαὶ οἰκογένειαι τῆς Μάνης ἐκ δευτέρου². Ἡ τοποθέτησις δὲ εἰς τὴν ἀρτισύστατον ταύτην ἀρχιεπισκοπὴν τοῦ ἐκ Λαγκαδίων Νεόφυτου Δεληγιάννη ἐθέρμαινε μὲν τὰς βαθυτέρας ἐλπίδας τοῦ Ἄνανιου, διὰ τὸν συντονισμόν τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς διοικήσεως τοῦ Μορέως, ἀλλὰ δὲν ἐδικαίωσε τὰ πράγματα. Μετ' οὐ πολὺ κατηγορήθη ὁ Νεόφυτος ὅτι ἀπεδείχθη ἀνάξιος τῆς τιμῆς, πού τοῦ ἔγινε καὶ κατώτερος τῶν προσδοκιῶν τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο, μετὰ ὑπερδευκαετῆ ἀρχιερατείαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας, ὡς ἐνεκαλεῖτο, τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἄκοβας «κατετυράννησε καὶ κατεδάμασεν ὡμῶς καὶ ἀπανθρώπως», χωρὶς οὐδὲ νὰ ἐκπληροῖ τὰς ἐναντι τῶν πατριαρχικῶν ἐξάρχων ἀνειλημμένας ὑποχρεώσεις του, ὁ Νεόφυτος καθηρέθη³. Ἡ ἰσχὺς τῶν Στασιναίων τῆς Ἄκοβας ὑφίστατο

1. Α Ὑ Τ Ὁ Θ Ι, σελ. 156, τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας Λαμπαρδοπούλου καὶ σελ. 157-159 εὐρύτερον περὶ Ἄνανιου.

2. Α Ὑ Τ Ὁ Θ Ι, σελ. 132-133, ὅπου καὶ ἡ βιβλιογραφία.

3. Α Ὑ Τ Ὁ Θ Ι, σελ. 133-135. Ὁ Νεόφυτος ἦτο υἱὸς τοῦ Πέτρου Δεληγιάννη, ἀνήγοντος εἰς τὸν ἔτερον κλάδον τῆς οἰκογενείας, πού αὐτὸς μόνον ἀρχικῶς ἐχρησιμοποιοῦσε τὸ ἐπώνυμον Δεληγιάννης, ἐνῶ ὁ ἀντίστοιχος ἔφερε τὸ ἐπώνυμον Παπαγιαννόπουλος. Ὁ Πέτρος οὗτος εἶναι εἰς τῶν τεσσάρων ἀρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου, πού ἐκινητοποιήθησαν τὸ 1762 ὑπὲρ τῆς παραμονῆς τοῦ ἡπίου μόρα βαλεσιῆ καὶ ἐνεκα τούτου μετὰ διετίαν ἀπηγγονίσθησαν ὑπὸ τοῦ διαδόχου του, τοῦ φοβεροῦ Χαμουζῆ πασῆ. Πέμπτον ὄμμα, εὐθὺς ἀμέσως ὑπῆρξεν ὁ Λακεδαιμονίας Ἄνανίας, μετασχὼν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τεσσάρων τοῦ εἰς ΚΠολιν διαβήματος. Τὴν ἀκριβῆ αἰτίαν τῆς θανατώσεως καὶ τὰς χρονολογίας παρέχει ὁ Κανέλος Δελγηγιάννης, Ἀπομνημονεύματα, τμ. Α', σελ. 19-21, δυνάμενος νὰ γνωρίζῃ καλύτερον παντὸς ἄλλου, μόνον πού δὲν παραδίδει τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου Δεληγιάννη καὶ τὸν βαθμὸν τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας τοῦ ἰδικοῦ των κλάδου τῆς οἰκογενείας. Ἐπομένως αἱ εἰς τὰ δύο ταῦτα πρόσωπα, τὸν τε Ἄνανιαν καὶ τὸν Πέτρον Δεληγιάννην ἀναφερόμεναι γνωστὰι ἐνθυμήσεις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 153 χρφ. κώδικος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, τοῦ 15' αἰῶνος, ἀνήγοντος ἄλλοτε εἰς τὴν παρακειμένην μονὴν τῆς Αἰμυαλοῦς, πρέπει νὰ διορθωθοῦν ὡς πρὸς τὸ ἔτος ἀντὶ 1760 εἰς 1764, τοσοῦτω μᾶλλον ἀφοῦ καὶ ἡ ἐν

τότε ἀκόμη, μέλη δὲ τῆς οἰκογενείας ἐκπροσωποῦντα τὸν κυρ-Παλαιολόγον, μεταβάντα εἰς ΚΠολιν ἠγγυήθησαν τὴν ἀποστολὴν τῶν ὀφειλομένων ἐξαρχικῶν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Νεοφύτου, συνῆψαν μάλιστα νέαν συμφωνίαν μετὰ τοῦ διδασκάλου Κριτίου, συγκατανεύσαντος νὰ ὀρισθῇ ἐπίτροπός του πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν χριστιανῶν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δημητσάνης Ἀμβρόσιος, διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως, ἐπὶ πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Χατζερῆ, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1764 κυρωθέντων τῶν σχετικῶν ὄρων¹.

Τὸ δημιουργηθὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐνεργειῶν καθεστῶς διτηρήθη μέχρι τοῦ ἔτους 1772, ὁπότε ἀπαντᾷ πλέον νέος ἐπίσκοπος ὁ Σίλβεστρος, ἀρχικῶς τὴν ἔδραν διατηρῶν εἰς Ἀκοβαν ἀσφαλῶς, ἀλλὰ βραδύτερον προκρίνας αὐτῆς τὰ Λαγκάδια. Τὸν Σίλβεστρον τοῦτον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ διδάσκαλος Διαμαντῆς τὸ 1814, χειροτονηθεὶς εἰς ΚΠολιν καὶ τότε λαβὼν τὸ ὄνομα Δανιήλ². Χαρακτηριστικὰ τινὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς 50ήμερου παραμονῆς ἐν ΚΠόλει τοῦ Δανιὴλ πληροφοροῦμεθα ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν εἰς Ἅγιον Ὄρος σχολάζοντα πατριάρχην Γρηγόριον Ε', ὑπὸ ἡμερομηνίαν 20 Μαΐου 1815³. Ἀφοῦ, τοῦ γράφει, ἐσχολάρχησα ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐνταῦθα, τὸν Μάιον 1814 ζητηθεὶς παρὰ τοῦ λαοῦ ἀπήλθον εἰς βασιλεύουσαν, ὅπου μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐψηφίσθην ὡς «δημαίτητος», ἤτοι λαοπρόβλητος, συνεργεῖα καὶ συνδρομῇ Ἀναγνώστου Παπαγιαννοπούλου⁴ καὶ Δέρκων Γρηγο-

τῶ αὐτῶ φύλλῳ ἀμέσως ἐπομένῃ ἐνθύμησις, ἐγράφη ὑπὸ τῆς πρώτης χειρὸς ποῦ ἔγραψε τὸ ἡμῖσι τῆς πρώτης ἐνθυμήσεως, τῆς περὶ Ἀνανίου. Ἐπιθέτομεν, ὅτι ὁ σημειώσας τὰ θλιβερά γεγονότα ψιθυρίζων τὰ ψηφία τῆς χρονολογίας, καθ' ἣν σιγμῆν ἔσυρε τὴν γραφίδα, ἀσυναισθήτως μόλις ἔφθασεν εἰς τὸ ψηφίον τῶν δεκάδων ἐξήντα ἔθεσε μετὰ τὸ 6 0, χωρὶς νὰ συνεχίσῃ τὴν προφορὰν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μονάδων καὶ προχωρήσῃ εἰς τὴν κατὰ χρίσιν τοῦ τελευταίου ψηφίου. Ἄλλως εἶναι ἀδύνατον τὸ ἐρμηνεῦθαι τὸ πρᾶγμα. Βλ. Τ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ὄ λ ο υ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδικῶν τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, ἐν Ἀθήναις 1954, σελ. 86. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου βοηθεῖ νὰ ἀντιληφθῶμεν, ὅτι κατ' ἐντολὴν τοῦ δυνάστου, μετὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ Πέτρου Δεληγιάννη, καθηρέθη καὶ ἐξεπατρίσθη καὶ ὁ υἱὸς του Ἀκόβων καὶ Ζαρνάτας Νεόφυτος, τὸ αὐτὸ ἔτος, τὸ 1764.

1. Τ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ὄ λ ο υ, Ὁ Στασιὸς τῆς Ἀκοβας, σελ. 133-135.

2. Β. Α. Μ υ σ τ α κ ἰ δ ο υ, Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ Κουρούτσες, «Παρνασσός», τόμ. ΙΑ' (1887/88), σελ. 522-523.— Τ ᾶ σ ο υ Ἀ θ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἡ ἐν Γορτυνῆ ἐπισκοπὴ Ἀκόβων, Ἀθῆναι 1947, σελ. 5-6 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Γορτυνιακοῦ Ἡμερολογίου», τ. Β' -1947).

3. Ἐγγραφοὺν ὑπ' ἀριθ. 6.

4. Ὁ Ἀναγνώστης Παπαγιαννοπούλου ἦτο ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Μοραγιάνη Ἰωάννου Παπαγιαννοπούλου, τοῦ θανατωθέντος εἰς Λαγκάδια τὴν 5 Φεβρ. 1816. Τ. Γ ρ ι τ σ ο π ο ὄ λ ο υ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδικῶν Δημητσάνης, σελ. 87, ὅπου καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ βιβλιογραφία. Πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Μοραγιάνη ὁ Ἀναγνώστης εἶχε σταλῆ ὡς βεκίλης εἰς ΚΠολιν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ μακρόν, ἀποκτήσας ἀξιόλογον δύναμιν. Μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφεῖ ὁ Δανιὴλ ἐκ Λαγκαδίων. Σχετικὰ τινὰ πρὸς τὸν ἄνδρα βλ. ὑπὸ Τ ᾶ κ η Χ. Κ α ν δ η λ ῶ ρ ο υ, Οἱ Δεληγιανναῖοι, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 216 κέξ., 223 κέξ.— Σ τ. Χ.

ρίου¹, εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ ὁποίου ἢ τὴν οἰκίαν τοῦ πρώτου καὶ διέμενον ἐν ΚΠόλει, ἀλλ' ἠναγκάσθη—προσθέτει—νὰ ἐπιταχύνω τὴν ἐπιστροφὴν μου ἕνεκα τῆς ἐπιδημίας τῆς πανώλους. Περαιτέρω ὁ Δανιὴλ παραπονεῖται διὰ τὴν μικρὰν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, περιοριζομένην εἰς εἴκοσι χωρία μικρὰ καὶ ἐκεῖνα τσιφλίκια, μέχρι σημείου νὰ σκέπτεται σοβαρῶς νὰ παραιτηθῇ, ἐφ' ὅσον δὲν τοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ὠφελήσῃ οὔτε τὴν ψυχὴν του οὔτε ἄλλον. Τὸ γράμμα τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον ἐν σχεδίῳ ἰδιόγραφον τοῦ ἀνδρός, ποῦ ἐσώθη. Γραφικὸς χαρακτὴρ λίαν ἐπιμελετημένος, μαρτυρεῖ πνεῦμα ἡρεμον, σκέψεως καθαρότητα, εἶναι δὲ ἀπηλλαγμένον τὸ γράμμα παντὸς ὀρθογραφικοῦ ἀμαρτήματος καὶ φέρει συντημήσεις τινάς, ἐκφράζον ἐν γένει τὸν βαθύτατον σεβασμὸν τοῦ γράφοντος πρὸς τὸν τέως πατριάρχην.

Τὴν ὑπάρχουσαν συμφωνίαν μεταξὺ τοῦ Δανιὴλ καὶ τῆς οἰκογενείας Δελγιάννη, ὅτι καὶ ἐπίσκοπος ἀναδεικνυόμενος ὁ πρῶτος θὰ συνέχιζεν ἐν Λαγκαδίοις τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, μαρτυρεῖ τὸ ἀκόλουθον ὑποσχετικὸν τοῦ νέου ἀρχιερέως, συνταχθὲν ἐν ΚΠόλει τῇ 8 Ἰουλίου 1814, ἐνώπιον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκεῖθεν².

Ἵποσχετικόν. Κύριλλος πατριάρχης ἐπιβεβαιοῖ

Διὰ τοῦ παρόντος μου ἐνυπογράφου ὁμολογῶ ἐνώπιον τοῦ παναγιωτάτου καὶ πανσεβάστου μοι δεσπότη καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Κυρίλλου καὶ τῆς περὶ τὴν αὐτοῦ σεβασμιωτάτην παναγιότητα θείας καὶ ἱερᾶς ὁμηγύρεως καὶ συνόδου, ὅτι, ἐπειδὴ ἐν τῇ εὐλογηθείσῃ μοι ἐπαρχίᾳ χριστιανοὶ γράφοντες διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐξητήσαντο τὴν ἀποκατάστασίν μου, οὐ μόνον τῆς θεοφιλοῦς αὐτῶν ἐπισκέψεως καὶ πνευματικῆς διοικήσεως ἕνεκεν, ἀλλὰ τὸ πλέον πρὸς συντήρησιν τῆς ἐκεῖ σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, ἧτις φυτεία ἀνεδείχθη ἐμῇ καὶ ἐπιμελείας ἤξῆται παρ' ἐμοῦ τῆς δυνατῆς ἐφ' ἱκανοῦ καιροῦ διαστήματι, ὅπισχνοῦμαι καὶ ἤδη μετὰ τὴν ἐλέω Θεοῦ καὶ προνοίᾳ ἐκκλησιαστικῆ ἀποκατάστασίν μου φροντίζω τὰ δυνατὰ ὑπερ αὐτῆς τῆς σχολῆς μου καὶ παραδίδόναι ἐν αὐτῇ καθὼς καὶ πρότερον καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς προόδου τῶν φιλομαθῶν ἐπαρχιωτῶν μου καὶ ἔργον ἔχειν

Σ κ ο π ε τ έ α, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 55. Πρβλ. καὶ Β. Ι. Τ σ α φ α ρ ᾶ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 118 κέξ., ὅπου καὶ σελ. 113 ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνδρός.

1. Θεραμὴ καὶ ἀμοιβαία ἀγάπη συνέδεε τοὺς δύο τούτους ἀνδρας καὶ λίαν διαφανιστικὴ εἶναι ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἀλληλογραφία. Δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν πρῶτην γνωριμίαν μεταξὺ των, ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι θὰ συνέπεσε νὰ συναντηθοῦν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Πελοποννήσῳ παραμονῆς καὶ ἐντόνου δράσεως τοῦ Γρηγορίου, ὡς μητροπολίτου Λακεδαιμονίας (1777-1790). Περὶ τοῦ ἀνδρός βλ. πρὸ πάντων Σ.Ν. Θ ω μ ο π ο ὑ λ ο υ, Ὁ μέγας Δέρκων Γρηγόριος, «Δελτίον Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἐταιρείας», τόμ. Γ' (1928-29) (νέα σειρά, τ. Α') τεύχ. β', σελ. 52 κέξ. καὶ δὴ σελ. 56-61 διὰ τὴν περίοδον ταύτην.

2. Β. Α. Μ υ σ τ α κ ἰ δ ο υ, Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ Κουρούτσεσμε, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 523-524. Πρβλ. «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. Α' περ. β' (1885), σελ. 460.

τὴν συντήρησιν καὶ καλλιέργειαν αὐτῆς, διακρατῶν ἀπαράβατον καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐκεῖ ὄν καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐνταῦθα παραγεγνημένος ἄμισσον καὶ βεβαίαν ὑπόσχεσίν μου. Ὅθεν, εἰς ἐνδειξιν δίδωμι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ παρὸν ὑποσχετικὸν μου ἐνυπόγραφον, τῇ ἐπιβεβαιώσει τῆς Αὐτοῦ σεβασμιωτάτης παραγιότητος κατησφαλισμένον.

αἰοιδ' (1814) Ἰουλίου ἡ Ὁ Ἀκόβων ΔΑΝΙΗΛ

Τὸ ὑποσχετικὸν τοῦτο τοῦ Δανιὴλ εἶναι ἐξόχως διδακτικὸν ἔγγραφο, μαρτυροῦν τὸ μέγα ὑπὲρ τῆς οἰκείας σχολῆς ἐνδιέφερον αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Δανιὴλ ἀρχιεπισκόπου Ἀκόβων καὶ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς διδασκαλίας δὲν ἐβελτιώθη σοβαρῶς ἡ οἰκονομικὴ του ἰδία κατάστασις. Ἀπ' ἐναντίας, ἐκ τῆς ἀναλήψεως ἠϋξημένων εὐθυνῶν, ὑπαρχούσης πάντοτε τῆς γνωστῆς πενίας καὶ μηδαμινὰ ἀποδιδούσης τῆς μικρᾶς ἐπαρχίας, ἠϋξάνοντο αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀρχιερέως καὶ διδασκάλου, ἠϋξάνοντο αἱ ὑποχρεώσεις του, μόνιμοι καθίσταντο καὶ αἱ στερήσεις του.

Εἶδομεν, ὅτι ὁ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1764 καθαιρεθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Νεόφυτος, ὁ καὶ διὰ βασιλικοῦ ὀρισμοῦ ἀποβληθεὶς καὶ ἐξώσθεὶς ἀπὸ τῶν ἄλλοτε χωριστῶν ἐξάρχων, ὥστε νὰ ἐπανέλθουν αὐταὶ εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν κατάστασιν ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῶν ὀφφικιαλίων ἐξάρχων, κατέλιπε χρέος ἐκ δέκα ἐτησίων πρὸς τοὺς ἐξάρχους. Ἄγνωστον εἶναι, ἂν τὸ χρέος τοῦτο ἐξώφλησαν οἱ Ἀκοβῖται, καθ' ἃ ὑπέσχοντο, ἢ μήπως ἐρρίφθη ἐπὶ τοῦ Σιλβέστρου, ποῦ ἀνεδείχθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1772 ἀρχιεπίσκοπος Ἀκόβων. Κατὰ τὸ μεταξὺ χρονικὸν διάστημα, ἦτοι 1764-1772, φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἐπίτροπος τοῦ ἐξάρχου Κριτίου ὁ Δημητσάνης Ἀμβρόσιος. Ἀλλὰ δεινῶς ἐδοκιμάζετο οἰκονομικῶς καὶ ὁ Σιλβέστρος, ὡς ἀρχιεπίσκοπος Ἀκόβων. Διότι πλὴν τῆς καταβολῆς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐξάρχου ὑπεχρεοῦτο νὰ καταβάλλῃ καὶ τὰ πρὸς τὸ πατριαρχεῖον ἐτήσια, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸ κατορθώῃ.

Οὕτως, ἐνῶ οὐδὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐνταλτήριον ἐπὶ μεμβράνης γράμμα τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Γ' κατ' Ἰούνιον 1814¹ περὶ τῶν ἐν γένει οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων τοῦ νέου ἀρχιερέως, ἐνῶ λίαν κολακευτικῶς σκιαγραφεῖται οὗτος καὶ ἐξαίρονται τὰ προσόντα αὐτοῦ, ἐνῶ δ' ἐξ ἄλλου κατ' ἀρχὴν, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχιερατείας, ὁ Δανιὴλ φαίνεται ὅτι ἐνθουσιωδῶς ἔγραφε πρὸς τὸν Δέρκων Γρηγόριον², αἴφνης λήγοντος τοῦ 1818 λαμβάνει ἐπιστολὴν πατριαρχικὴν, εἰς ὕφος αὐστηρὸν συντεταγμένην καὶ ἐπιτάσσουσαν νὰ καταβάλλῃ ὀφειλόμενα πρὸς τὸ πατριαρχεῖον περίπου 750 γρόσια³. Καὶ κατεταράχθη μὲν καὶ διεμαρτυρήθη ὁ Δανιὴλ, προσπαθήσας νὰ ἐπιτύχῃ τὴν διαγραφὴν

1. Ἐγγραφο ὑπ' ἀριθ. 4.

2. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Δέρκων Γρηγορίου, κατὰ Μάρτιον 1815. Κατωτέρω ἔγγραφο ὑπ' ἀριθ. 5.

3. Ἐγγραφο ὑπ' ἀριθ. 13. Πρβλ. ἔγγραφα 7,14 καὶ 17.

ένος χρέους, διὰ τὸ ὅποῖον δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸν ὑπεύθυνον, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τὸ ἐπλήρωσε δανεισθεὶς ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν Δεληγιάννη, καθὼς φαίνεται ὅτι ἐπλήρωνε καὶ τὰ ἑξαρχικά δικαιώματα, μειωμένα εἰς τὸ ἥμισυ¹.

'Απὸ τὴν μνημονευθεῖσαν πατριαρχικὴν πράξιν τοῦ 'Ιουνίου 1814 πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ 'Ακόβων Δανιὴλ ἔμελλε νὰ καρπώνεται τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπαρχίας του, συνιστάμενα εἰς τὰ λεγόμενα κανονικά ἢ ἐμβατικά, ἦτοι τὰ ὑπὸ τῶν ἱερέων ὑποχρεωτικῶς προσφερόμενα καὶ τὴν τοπικὴν ζητείαν, ἦτοι τὰ προσφερόμενα ὑπὸ τῶν χριστιανῶν κατ' οἰκογενείας ἢ ἄτομα ὑποχρεωτικῶς κατ' ἔτος καὶ τακτικῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ προσφερόμενα ἐκτάκτως καὶ ὀνομαζόμενα ποικιλοτρόπως, ἦτοι δασίματα ἐκ συνοικισίων, πανηγύρεων, παρρησιῶν καὶ προθέσεων, τεσσαρακονταλειτούργων, ψυχομεριδίων, πάσης φύσεως ἱεροπραξιῶν καὶ μνημονεύσεων. 'Αλλὰ τὰ εἰσοδήματα ταῦτα ἦσαν μηδαμινά, διότι καὶ τὰ ἐνοριακὰ χωρία ἦσαν ὀλίγα, μικρὰ καὶ πτωχά, εἴκοσιν ἢ καὶ τι πλεόν τὸν ἀριθμὸν². 'Η ἀπογοήτευσίς τοῦ Δανιὴλ ἐκ τῆς πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς, διὰ τοῦ Παλ. Πατρῶν Γερμανοῦ μάλιστα διαβιβασθείσης, καταφαίνεται ἐκ τῆς πρὸς τὸν τελευταῖον ἀπαντήσεως, ποῦ δὲν εἶναι παρὰ κραυγὴ διαμαρτυρίας καὶ διεκτραγώδησις³. Σμικρὰ, στενὴ, δυστυχὴς καὶ ἀθλία, λέγει, εἶναι ἡ ἐπαρχία του, ἔχει εἰσόδημα μηδέν, ἀνὰ δύο παράδες ἀπὸ κάθε ἱερέα, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ὀλιγαριθμῶν, διὰ τὸ ἐμβατικὸν καὶ δύο παράδες ἀπὸ κάθε οἰκογένειαν, λόγῳ ζητείας. Παράδειγμα ὁ προκάτοχος τοῦ Δανιὴλ, οἱ οἰκεῖοι τοῦ ὁποῦ

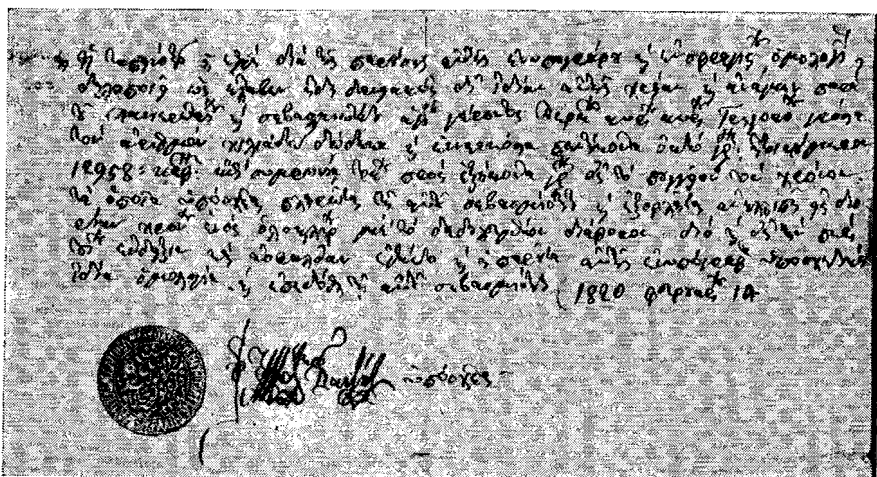
1. Σ. Β. Κουγέα, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς ΒΔ Μάνης, «Ἑλληνικά», τόμ. V' (1933), σελ. 293, ὑποσ. 4. Τάσου 'Αθ. Γριτσοπούλου, 'Η ἐν Γορτυνίᾳ ἐπισκοπὴ 'Ακόβων, 'Αθήναι 1947, σελ. 7, ὑποσ. 1.

2. 'Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 6, ἦτοι ἐπιστολὴ Δανιὴλ πρὸς Γρηγόριον Ε', 20 Μαΐου 1815. 'Υπὸ τοῦ Καν. Δεληγιάννη, 'Απομνημονεύματα, τόμ. Α', σελ. 74-75, ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὴν ἐπικρατήσανσαν ἐκ τῆς ἀποτυχίας τοῦ κινήματος τοῦ 1770 καὶ μέχρι τοῦ 1785 ἀνώμαλον καὶ καταθλιπτικὴν περίοδον, οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας πιεζόμενοι ἀρχικῶς ἀπὸ τοὺς 'Αλβανούς, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τοὺς Τούρκους — διατὶ ὄχι καὶ ἀπὸ τοὺς κοτζαμπάσηδες; — πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν δεινῶν ἐπώλησαν τὰ χωρία των εἰς ἐξέχοντα πρόσωπα τῆς αὐτῆς τοῦ κατακτητοῦ ἢ ἑξαιρία καὶ ἔπει εὐρισκαν μεγαλύτερον προστασίαν. 'Αναγράφονται μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὠρισμένα χωρία πωληθέντα καὶ βραδύτερον ἐξαγορασθέντα ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Μοραγιάνη. Μὲ βάσιν τὸν πίνακα τοῦτον, τὸν κατάλογον τῶν ἐνοριακῶν χωρίων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης καὶ γινώσκιν τῆς γεωγραφικῆς ἀκτίνος τῆς ὀριζομένης ὑπὸ τῆς παλαιᾶς ἐξαρχίας τῆς 'Ακοβας, δυνάμεθα νὰ κατονομάσωμεν τὰ εἴκοσι περίπου ἐνοριακὰ χωρία τῆς μικρᾶς ἀρχιεπισκοπῆς 'Ακόβων, ἀνήκοντα πιθανῶτα ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς παλαιᾶς χώρας 'Ακοβας καὶ τῆς πολιτικῆς ἀκτίνος αὐτῆς, ἦτοι κατὰ τοὺς σημερινούς δήμους Τροπαίων, Λαγκαδίων, 'Ἐλευσίνος, Κλείτορος καὶ ἐν μέρει 'Ηραίας. Εἶναι ταῦτα, Λαγκαδία, Ρεκούνη, Γαλατᾶς, Κατζουλιὰ, Μπουλιάρη, Τζιάρνη, Συριάμιου, Ποδογορᾶ, Ξεροκαρύταινα, Βόχλια, Κοντοβάσινα, Δίβριτζα, Σπάθαρη, Σκούντου, Βάναινα, Βερβίτζα, Βυζίτζι, 'Αλβανίτζα, Βρετεριπούγα, Καλλιάνη, Μπέχρου, Ρένεση, Ζουλάτικα, Τζίπολι, ἦτοι τὸν ἀριθμὸν 24, ἐν ᾧ καὶ τινες συνοικισμοί. Διὰ τοῦτο ὁ Δανιὴλ ἔγραφεν ἐπὶ λέξει αὐτὸ χωρῶν εἴκοσι ἢ καὶ ἐπέκεινα καὶ τούτων τζιφλικίων».

3. 'Ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. 17.

ἐβλεπεν ὁ ἴδιος ὅτι ἐστεροῦντο τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, λιμοκτονοῦντες, ἐκεῖνος δ' ἐτελεύτα ἐν ἄκρᾳ ἐνδείᾳ καὶ γυμνότητι.

Μόνη λύσις ἐξόδου ἐκ τῆς μονίμου ἐνδείας ἐφαίνετο διὰ τὸν Δανιὴλ ἡ μετάρθεσις εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν, ἂν δὲν προσηρτάτο εἰς τὴν τέως ἐξαρχίαν τῆς Ἀκοβας τὸ ἄλλο σκέλος τῆς παλαιᾶς ἀρχιεπισκοπῆς, ἡ ἐξαρχία Ζαρνάτας. Διὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν παρουσιάσθη εὐκαιρία κατάλληλος, λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ Ζαρνάτας Παρθενίου¹, ἡμπόδιζεν ὅμως ἡ ἐπιθυμία τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη καὶ τῶν ἐκεῖ προυχόντων, διὸ προεκρίνετο ὑπὸ τῶν δύο ὁμωνύμων προστατῶν τοῦ Δανιὴλ, τοῦ τε πατριάρχου συγγενοῦς του καὶ τοῦ μητροπολίτου Δέρκων, ἡ πρώτη λύσις καὶ δὴ ἡ μετάρθεσις τοῦ Δανιὴλ εἰς τὴν

Πανομοίωτυπον δανειστικῆς ὁμολογίας. Αὐτόγραφον, ἐνυπόγραφον καὶ ἐσφραγίστον τοῦ Δανιὴλ (14 Φεβρ. 1820). Ἐγγραφοῦν ὑπ' ἀριθ. 21 (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, Τμήμα Χειρογράφων, φάκ. Μ 13, ἀριθ. 21).

γενέτειραν Δημητσάναν, τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς Φιλοθέου μετατιθεμένου ἢ πρὸς τὴν ἑλληνὴν ζώην, ἢ—μᾶλλον—πρὸς ἄλλην ἐπαρχίαν, διότι τῆτο νέος ἀκόμη. Καὶ τούτου μὴ γενομένου παρουσιάσθη ἄλλη εὐκαιρία, ἀπείρως προτιμωτέρα, ἐξ ἀφορμῆς τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτζᾶς Διονυσίου, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1819², ὅποτε προήχθη εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην ὁ Ἀκόβων

1. Περ. Γ. Ζερλέντου, Τάξις ἱεραρχικὴ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν. Ἡ μητρόπολις Ζαρνάτας καὶ αἱ ἐν Μάνῃ ἐπισκοπαί, ἐν Ἐρμουπόλει 1922, σελ. 12. Σ. Β. Κουγέα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 294 κέξ.

2. Ἀντλούμεν ἐξ ἐτοίμου μελετήματος ἡμῶν περὶ τῆς μητροπόλεως Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτζᾶς. Πρὸς τὸ παρὸν βλ. Περ. Γ. Ζερλέντου, Ἡ μητρόπολις Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτζᾶς καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ Πίσσης, Ἐξερῶν καὶ Βελιγρόστιδος, ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 20-21. Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Ἀμυκλῶν ἔνωσις τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας Τριπολιτζᾶς, «Πρακτικὰ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», τόμ. Δ' (1936/38), σελ. 116-117 (μετατύπωσις ἐκ τῶν «Byzantinisch Neugriechische Jahrbücher», τόμ. XIV).

Δανιήλ, συγχωνευθείσης και τῆς ἐπαρχίας του μετὰ τῆς νέας μητροπόλεως¹. Ὁ συμπολίτης και ἐξάδελφός του πατριάρχης εἶχε πραγματοποιήσει τὴν ὑπόσχεσίν του.

Τώρα διὰ τὸν Δανιήλ δημιουργεῖται στάδιον εὐρύτερον, θρησκευτικῆς δραστηριότητος και ἔθνικῆς προσφορᾶς. Φλέγεται μὲν ὁ Δανιήλ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος και προσφέρει πᾶν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτόν, πλὴν ὅμως ὅσον προχωρεῖ ἡ Ἐπανάστασις και τὸ ἔθνος κατατρύχεται ἀπὸ τὰς ἐρίδας και τὰς διαίρεσεις, ἐκεῖνος προτιμᾷ νὰ μείνῃ ὁ θρησκευτικὸς ἀρχηγός, ὁ συνετὸς και σοβαρός, ὁ ἐνδιαφερόμενος διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ και νὰ παραμείνουν καλοὶ χριστιανοὶ οἱ Ἕλληνες. Ὀλίγας λέξεις ἀφιερῶν εἰς τὸν Δανιήλ ὁ πρωτοσύγκελλος Χριστιανουπόλεως χαρακτηρίζει αὐτὸν ἀκριβῶς, ὅτι ἦτο ἐγκρατὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, φιλήσυχος και ἀκριβῆς τῶν ἱερῶν καθηκόντων του². Ὅσον φιλήσυχος και νὰ ἦτο ὅμως, ὅταν τὸ ἔθνος ἤρπαζε τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς πατρίδα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ αὐτὸς ἀδιάφορος και ἐπετέλεσε τὸ καθήκον αὐτοῦ, ὡς αἱ περιστάσεις ἀπῆτουν.

Ἐν πρώτοις τὴν 14 Φεβρουαρίου 1820 συνάπτει δάνειον 12.958 γροσίων ἀπὸ τὸν Δέρκων Γρηγόριον³. Τὸ ὑπερβολικὸν ποσὸν τοῦτο δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν ποῦ ἐχρησιμοποίησε. Πάντως δὲν προωρίζετο διὰ τὴν μητρόπολιν αὐτοῦ, διότι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ μειωμένον κατὰ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ μετρηθὲν μικρὸν ποσόν, τὸ λοιπὸν κεφάλαιον κατεβλήθη πρὸς τὸν κληρονόμον τοῦ Δέρκων Γρηγορίου ἀπὸ τοὺς πέντε κληρονόμους τοῦ Δανιήλ⁴.

1. Τάσου 'Αθ. Γριτσοπούλου, Ἡ ἐν Γορτυνίᾳ ἐπίσκοπὴ Ἀκόβων, σελ. 8. Μητροπολίτου Γόρτυνος και Μεγαπόλεως Πολυκάριου Συνοδικοῦ, Ὁ Τριπόλεως και Ἀμυκλῶν Δανιήλ, «Θεολογία», τόμ. Ζ' (1929), σελ. 130, ὅπου ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀκόβων θεωρεῖται σχολάσασα. Ὡς πρὸς τὸν Διονύσιον, ὃν διεδέχθη ὁ Δανιήλ, βλ. αὐτόθι, σελ. 129. Πρβλ. και τὴν βιβλιοκρισίαν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος Ἰεζεκιήλ Βελανιδιώτου, «Θεολογία», τόμ. Ζ' (1929), σελ. 366-367. Τὸ περὶ Προκοπίου Καρτζιώτου θέμα και τῆς ὁμωνύμου ἐν Ἀγίῳ Ἰωάννῃ Κυνουρίας σχολῆς θερεῖ ἀπασχολήσει ἡμᾶς ἐν καιρῷ ἰδιαίτερος.

2. Ἀβροσίου Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Δ', ἐν Ἀθήναις 1841, σελ. 97. Ὑπὸ τοῦ Καν. Δεληγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Α', σελ. 174, κατατάσσεται εἰς τὸν πίνακα τῶν ἀρχιερέων τῆς δευτέρας τάξεως, ὁμοῦ μετὰ τῶν Ἀνδρούσης, Δαμαλῶν, Κορώνης, Ὠλένης, Δημητσάνης, και ἐν μέρει Κορίνθου και Ρέοντος και Πραστοῦ. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ὁ αὐτὸς ἀναγράφει τοὺς Μονεμβασιάς, Χριστιανουπόλεως, Ναυπλίου, Παλ. Πατρῶν, Κερνιτζῆς, Μεθώνης, Ἐλους και Βρεσθένης. Διὰ τοὺς γνωρίζοντας τὰ ἐπαναστατικὰ πράγματα πανερῶν εἶναι ὅτι ὁ χωρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ἀκριβής.

3. Ἐγγραφοῦ ὑπ' ἀριθ. 22 και πανομοιότυπον μετὰ ὑπογραφῆς και σφραγίδος τοῦ Δανιήλ.

4. Ἐγγραφοῦ ὑπ' ἀριθ. 28, 29, 30.